

หลักการประชาธิปไตยในความหลากหลายรูปแบบ

โดย

ศาสตราจารย์พิเศษ ดร.จирินตี หะวานนท์

ในประวัติศาสตร์อันยาวนานของมนุษยชาติ ประชาธิปไตยก่อกำเนิดขึ้นในสังคมมนุษย์มาประมาณ 200 ปีเศษ และกลายเป็นกระแสของโลกปัจจุบัน เกือบทุกประเทศอ้างว่าปกครองระบอบประชาธิปไตย ทั้งค่ายเสรีนิยม สังคมนิยม และคอมมิวนิสต์ กระทั่งเกิดความสับสนระหว่างระบอบการปกครองกับระบบเศรษฐกิจ ในที่สุดอาจกล่าวได้ว่าแต่ละประเทศแต่ละภูมิภาคนำประชาธิปไตยไปปรับใช้ในบริบทของตน บ้างก็พอจะสร้างเสถียรภาพและพัฒนาสังคมของตนไปได้ บ้างก็ยังไม่สามารถค้นพบจุดสมดุลระหว่างกระแสโลกกับบริบทเฉพาะของตน อย่างไรก็ตามความจริงที่ต้องยอมรับประการหนึ่งคือ ระบอบการปกครองที่ดี ระบบเศรษฐกิจที่ดี หรือแม้แต่วัฒนธรรมที่ดี ล้วนเป็นพลวัตที่ผันแปรตลอดเวลา ยิ่งในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความผันแปรดังกล่าวยิ่งรวดเร็วและรุนแรง ซึ่งกระทบเสถียรภาพของสังคมมากบ้างน้อยบ้าง สังคมใดมีภูมิคุ้มกันไม่เข้มแข็งอาจถึงกับล่มสลาย การเข้าใจตนเอง การยอมรับความแตกต่างและฉลาดพอที่จะปรับตัวจึงมีความสำคัญต่อความอยู่รอดของสังคม

ความหลากหลายของความหมาย

ประชาธิปไตย คือ รูปแบบของการปกครองรูปแบบหนึ่ง แต่มีความแตกต่างกันในรายละเอียด

1. ประชาธิปไตยโดยตรง คือ ประชาชนตัดสินใจทางการเมืองโดยตรง เสียงข้างมากเป็นฝ่ายชนะ
2. ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทน คือ ประชาชนตัดสินใจทางการเมืองโดยผ่านทางผู้แทนซึ่งประชาชนเลือก และผู้แทนต้องรับผิดชอบต่อประชาชน
3. ประชาธิปไตยแบบมีรัฐธรรมนูญ คือ ประชาธิปไตยแบบมีผู้แทนแต่การใช้อำนาจตัดสินใจอยู่ภายในขอบเขตจำกัดแห่งรัฐธรรมนูญ
4. ประชาธิปไตยทางสังคมและเศรษฐกิจ คือ รูปแบบของการปกครองที่มุ่งกระจายความเท่าเทียมกันทางสังคมและเศรษฐกิจ โดยไม่คำนึงถึงรูปแบบที่เคร่งครัด
5. ประชาธิปไตยแบบคอมมิวนิสต์ คือ รูปแบบการปกครองที่ไม่ได้มุ่งถึงวิธีการตัดสินใจทางการเมืองโดยประชาชน แต่หมายถึงรูปแบบการปกครองที่สามารถนำนโยบายไปปฏิบัติเพื่อผลประโยชน์ของประชาชนข้างมาก

จากความหมายที่หลากหลาย ศาสตราจารย์ ดร.อมร รักษาสิทธิ์ สรุปลักษณะสำคัญของหลักการและอุดมการณ์ประชาธิปไตย ดังนี้ (อมร รักษาสิทธิ์ : 32-34)

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย เป็นผู้ทรงอำนาจสูงสุด
2. รัฐบาลได้อำนาจมาจากประชาชนหรือโดยความยินยอมของประชาชน

3. ในประเทศขนาดใหญ่สมัยใหม่ที่ต้องใช้ประชาธิปไตยทางอ้อมนั้น จะต้องมีการเลือกตั้งผู้แทนและพนักงานของรัฐอย่างบริสุทธิ์ยุติธรรม โดยประชาชนสามารถใช้สิทธิเลือกตั้งได้อย่างอิสระ
 4. สถาบันทางการเมืองที่ทำหน้าที่ตัดสินใจทางการเมืองหรือวางนโยบายสาธารณะต้องตั้งขึ้นด้วยวิถีทางแห่งการแข่งขันเพื่อให้ได้รับคะแนนเสียงเห็นชอบจากประชาชน
 5. ประชาชนต้องมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศตลอดเวลาผ่านกลไกต่างๆหรือใช้สิทธิที่จะแสดงบทบาทต่างๆ ได้โดยตรง
 6. รัฐบาลต้องรับผิดชอบต่อประชาชน ประชาชนมีสิทธิติชมควบคุมการทำงานของรัฐบาลตลอดเวลา และมีสิทธิเปลี่ยนแปลงรัฐบาลตามวิธีการที่กำหนดไว้
 7. อำนาจในการปกครองประเทศต้องไม่อยู่ในกำมือของคนคนเดียวหรือกลุ่มเดียว ต้องมีการแบ่งอำนาจการปกครองประเทศอย่างน้อยระดับหนึ่ง
 8. รัฐบาลต้องมีอำนาจจำกัด มีการแบ่งและกระจายอำนาจ มีการตรวจสอบ และถ่วงดุลหรือคานอำนาจซึ่งกันและกัน
 9. หน้าที่หลักของรัฐบาล คือ การส่งเสริมปัจเจกชน เสรีภาพ ความเสมอภาค มาตรฐานของพลเมือง
 10. การตัดสินใจสำคัญต้องเป็นไปตามเสียงฝ่ายข้างมาก โดยคำนึงถึงสิทธิฝ่ายข้างน้อย
 11. ประชาชนมีความเสมอภาคกันในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความเสมอภาคในสายตาของกฎหมาย และควรมีโอกาสเท่าเทียมกันในด้านต่างๆ ทุกคนมีศักดิ์ศรีและไม่มีใครมีอภิสิทธิ์เหนือผู้อื่น
 12. ประชาชนมีเสรีภาพต่างๆ อย่างกว้างขวางโดยรัฐบาลให้หลักประกันและคุ้มครองการใช้สิทธิเสรีภาพเหล่านั้น อย่างน้อยในสิทธิเสรีภาพพื้นฐานที่สำคัญ
 13. ประชาชนต้องมีอิสระในการพูด การพิมพ์ การแสดงความคิดเห็นการร่วมชุมนุม การตั้งพรรคการเมืองเพื่อให้สามารถมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศได้จริง และอย่างมีข้อมูลข่าวสาร
 14. รัฐบาลต้องใช้หลักการปกครองโดยกฎหมาย หรือหลักนิติธรรมไม่ใช่อำนาจตามอำเภอใจ เช่น บุคคลจะถูกจับกุมคุมขังหรือถูกลงโทษได้ก็เฉพาะเมื่อมีกฎหมายกำหนดว่ามีความผิด และจะต้องได้รับการพิจารณาโดยรวดเร็ว เปิดเผย โดยคณะตุลาการที่ไม่ลำเอียง ฯลฯ
- นอกจากนั้น ศาสตราจารย์ ดร.อมร รักษาสัตย์ เน้นว่า การปกครองบ้านเมืองนั้นควรจะเป็นไปตามกฎหมาย (Rule of Law) ไม่ได้เป็นไปตามอำเภอใจของผู้ทรงอำนาจ ส่วนกฎหมายนั้นจะเป็นธรรมหรือไม่เพียงใดเป็นอีกเรื่องหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบมีรัฐธรรมนูญกฎหมายอื่นจะออกมาขัดแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้ ซึ่งเป็นภาระของสถาบันที่มีหน้าที่ตีความรัฐธรรมนูญอีกต่อหนึ่ง (อมร รักษาสัตย์ : 7-8)

ประชาธิปไตยในสหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาเกิดขึ้นพร้อมกับการจัดตั้งระบบสหพันธรัฐซึ่งนับเป็นสิ่งแปลกใหม่ในยุคนั้น การรวมกันเป็นสหพันธรัฐมิใช่การร่วมกันรับผิดชอบด้านนโยบายระหว่างรัฐบาลกลางกับรัฐบาลมลรัฐเท่านั้น แต่เป็นการประสานการรวมกันของรัฐบาลมลรัฐต่างๆ ไม่ให้รัฐบาลกลางสามารถล้มล้างรัฐบาลมลรัฐ โดยรัฐธรรมนูญลายลักษณ์อักษรกำหนดและแบ่งแยกอำนาจหน้าที่ในการบริหารประเทศอย่างชัดเจน คือ รัฐบาลกลางเป็นผู้กำหนดนโยบายด้านการเงิน การทหาร และการ

ต่างประเทศ ส่วนรัฐบาลมลรัฐกำหนดนโยบายด้านสังคมและเศรษฐกิจได้เอง เช่น การศึกษา การคมนาคม และสวัสดิการต่างๆ ให้แก่ประชาชน (สมบัติ อารังธัญวงศ์ 2 : 25-26)

รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกากำหนดระบบสหพันธรัฐ มีรัฐบาล 2 ระดับ คือ รัฐบาลกลางกับรัฐบาลมลรัฐ โดยมีหลักการสำคัญ คือ

1. หลักการแบ่งแยกอำนาจ (The Separation of Powers) ระบบการปกครองแบ่งแยกการใช้อำนาจออกเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติรับผิดชอบในการบัญญัติกฎหมาย ฝ่ายบริหารรับผิดชอบการทำให้กฎหมายนั้นมีผลใช้บังคับ และฝ่ายตุลาการรับผิดชอบการตีความกฎหมาย ซึ่งแต่ละฝ่ายต้องแยกกันทำงาน ไม่ก้าวก่ายกัน เพื่อไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีอำนาจมากเกินไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจนิติบัญญัติกับอำนาจบริหารต้องไม่อยู่ที่บุคคลคนเดียวหรือมีผู้ปกครองคนเดียวเพราะจะทำให้การเมืองไม่สมดุล

2. หลักการถ่วงดุลอำนาจ (Checks and Balances) ผู้ใช้อำนาจแต่ละฝ่ายต้องมีความสัมพันธ์กันในลักษณะการตรวจสอบและถ่วงดุลป้องกันการใช้อำนาจเผด็จการของฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

3. หลักการจัดสรรอำนาจของรัฐบาลกลางกับรัฐบาลมลรัฐ รัฐบาลกลางมีอำนาจเฉพาะบางเรื่อง เช่น การประกาศสงคราม และความสัมพันธ์กับต่างประเทศ รัฐบาลมลรัฐมีอำนาจเฉพาะบางเรื่อง เช่น การบัญญัติความผิดทางอาญา และรัฐบาลกลางกับรัฐบาลมลรัฐมีอำนาจร่วมกันบางเรื่อง เช่น การประเมินภาษีและระบบศาลยุติธรรม คือ มีทั้งศาลสหรัฐและศาลมลรัฐในพื้นที่เดียวกัน

4. หลักการมลรัฐภายใต้รัฐธรรมนูญ กล่าวคือ มลรัฐและรัฐธรรมนูญของมลรัฐต้องอยู่ภายใต้รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา

5. หลักการจำกัดอำนาจของรัฐบาล กล่าวคือ รัฐบาลต้องมีอำนาจจำกัดอยู่ในขอบเขตที่ระบุไว้แน่นอน

6. หลักการเคารพสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชน ปรากฏในบทบัญญัติที่แก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ 10 มาตราแรก ที่เรียกว่า Bill of Rights เช่น สิทธิในการพูดและเขียน สิทธิในการนับถือศาสนา สิทธิในการชุมนุมและประท้วงรัฐบาล สิทธิเกี่ยวกับการจับกุมหรือตรวจค้นต้องมีหมายจับหรือหมายค้น เป็นต้น (สมบัติ อารังธัญวงศ์ 2 : 38-51)

ประชาธิปไตยในสหราชอาณาจักร

ลักษณะเฉพาะของการปกครองประเทศสหราชอาณาจักร คือ แม้ประชาชนส่วนใหญ่ยอมรับการใช้อำนาจของรัฐบาล แต่ขึ้นอยู่กับความน่าเชื่อถือศรัทธาของประชาชนที่มีต่อรัฐบาลด้วย โดยรัฐบาลต้องปฏิบัติตามระเบียบประเพณีและกฎหมายที่ได้รับฉันทานุมัติจากประชาชน (สมบัติ อารังธัญวงศ์ 3 : 9)

Magna Carta ค.ศ. 1215 เป็นเอกสารสำคัญทางประวัติศาสตร์ของการปกครอง ถือว่าเป็นรากฐานของรัฐธรรมนูญ รัฐสภา และการปกครองระบอบประชาธิปไตยของอังกฤษ มีสาระสำคัญ คือ จำกัดพระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ในการเก็บภาษีอากรโดยต้องได้รับความเห็นชอบจากสภา ก่อน กำหนดให้พระมหากษัตริย์ต้องเคารพสิทธิเสรีภาพของราษฎร โดยรับประกันว่าจะไม่จับกุมเนรเทศ ยึดทรัพย์ หรือลงโทษอื่นใดต่อประชาชนจนกว่าจะมีคำพิพากษาของผู้พิพากษาที่มีความผิด

ตามบทกฎหมายของประเทศ และกำหนดให้พระมหากษัตริย์อยู่ภายใต้กฎหมาย ทั้งนี้ มีโครงสร้างความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับราษฎร คือ

1. มีมหาสภา ประกอบด้วยขุนนาง ผู้ครองเมือง เจ้าของที่ดิน อัศวิน และบุคคลที่พระมหากษัตริย์เชิญมาร่วมปรึกษาหารือ

2. มีบทบัญญัติคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของราษฎร

3. มีบทบัญญัติป้องกันไม่ให้พระมหากษัตริย์กระทำการอันมิชอบด้วยกฎหมาย หรือมิชอบด้วยทำนองคลองธรรม หรือสัญญาที่กำหนดไว้ โดยพวกขุนนางอาจจัดตั้งสภาขึ้นพิจารณาการกระทำของพระมหากษัตริย์หรือใช้กำลังอาวุธต่อต้าน (สมบัติ อารังธัญญวงศ์ 3 : 35-36)

หลังจากนั้น ประวัติศาสตร์ของประเทศอังกฤษมีเหตุการณ์ความขัดแย้งประลองกำลังกันระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับสถาบันทางการเมืองเรื่อยมา ถึงขนาดมีการสถาปนาระบบสาธารณรัฐใน ค.ศ. 1649 แต่ล้มเหลวไปและกลับมาสถาปนาระบบกษัตริย์ใหม่ใน ค.ศ. 1660 มีการตราพระราชบัญญัติปฏิรูปการเมืองหลายครั้ง กระทั่งปัจจุบันอาจถือได้ว่ารัฐธรรมนูญของประเทศอังกฤษมีแหล่งที่มาจากที่ต่างๆ แต่พอสรุปสาระสำคัญของการปกครองได้ดังนี้

1. อำนาจอปครองของรัฐสภา (Parliamentary Sovereignty) ผู้มีอำนาจปกครองคือพระมหากษัตริย์ สภาขุนนาง และสภาสามัญ รัฐสภามีอำนาจตรากฎหมายโดยไม่มี การตรวจสอบอย่างเป็นทางการ ศาลไม่อาจพิจารณาว่ากฎหมายเป็นโมฆะ ศาลมีอำนาจเพียงตีความกฎหมายเท่านั้น อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่ารัฐสภามีอำนาจโดยไม่มีขอบเขตจำกัด อาจมีการตรวจสอบในลักษณะยับยั้งต่อรองของกลุ่มอิทธิพลต่างๆ ในรัฐสภานั้นเอง

2. หลักนิติธรรม (Rule of Law) เป็นแก่นสำคัญของรัฐธรรมนูญ ไม่มีผู้ใดทราบความหมายที่แท้จริง แต่ Dicey สรุปหลักการสำคัญ 3 ประการ

2.1 ไม่มีผู้ใดถูกลงโทษหรือถูกทำให้เดือดร้อน เว้นแต่ผู้นั้นกระทำละเมิดกฎหมาย

2.2 ไม่มีผู้ใดอยู่เหนือกฎหมาย ทุกคนอยู่ภายใต้กฎหมายฉบับเดียวกัน

2.3 คำพิพากษาของศาลย่อมคุ้มครองสิทธิของปัจเจกชนที่ถูกนำมาพิจารณาคดีต่อหน้าศาล

3. ความเป็นเอกรัฐ (Unitary System)

4. คณะรัฐมนตรีมีความรับผิดชอบร่วมกันต่อความไว้วางใจของสภาสามัญและรัฐมนตรีแต่ละคนมีความรับผิดชอบในการดูแลนโยบายของกระทรวงที่ตนรับผิดชอบ

5. สถาบันพระมหากษัตริย์ (The Monarchy) มีบทบาททางพิธีการและมีอำนาจพิเศษบางอย่าง เช่น ให้คำแนะนำต่อนายกรัฐมนตรี ทำสนธิสัญญาเปิด-ปิดประชุมรัฐสภา ยุบสภา แต่งตั้งผู้พิพากษา ผู้บัญชาการทหาร ขุนนาง และรัฐมนตรีและให้อภัยโทษ นอกจากนี้ ยังทรงอยู่ในฐานะผู้นำประเทศเครือจักรภพ (สมบัติ อารังธัญญวงศ์ 3 : 35-36)

ประชาธิปไตยในสาธารณรัฐฝรั่งเศส

นับแต่การปฏิวัติฝรั่งเศสวันที่ 14 กรกฎาคม ค.ศ.1789 ประเทศฝรั่งเศสผ่านประสบการณ์ลองผิดลองถูกกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างโชกโชน รัฐธรรมนูญฉบับแรกลงวันที่ 3 กันยายน ค.ศ. 1791 แม้ให้อำนาจสูงสุดแก่รัฐสภา แต่ยังคงมีพระมหากษัตริย์บริหารภายใต้กฎหมาย โดยรัฐมนตรีรับสนองพระบรมราชโองการ แบ่งแยกอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลา

การอย่างเด็ดขาด ต่อมากระทั่งนโปเลียนสถาปนาตนเองเป็นจักรพรรดิใน ค.ศ. 1804 จนถึงยุคสาธารณรัฐที่ 2 ค.ศ. 1848 – 1851 ระบอบกษัตริย์ถูกยกเลิกและสถาปนาสาธารณรัฐขึ้นอีก ประเทศฝรั่งเศสทดลองทั้งระบบสภาเดี่ยว – สภาคู่ ระบอบอำนาจสูงสุดอยู่ที่รัฐสภาบ้าง อยู่ที่ฝ่ายบริหารบ้าง ประธานาธิบดีมาจากการเลือกของสภาผู้แทนราษฎรบ้าง มาจากการเลือกตั้งโดยตรงบ้าง ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองทำให้ประเทศฝรั่งเศสแพ้สงครามโลกถึง 2 ครั้ง กระทั่งยุคสาธารณรัฐที่ 5 ค.ศ. 1958 นายพล De Gaulle จัดให้มีการร่างรัฐธรรมนูญให้ประชาชนลงประชามติยอมรับและประกาศใช้วันที่ 4 ตุลาคม ค.ศ. 1958 ในที่สุดนายพล De Gaulle ชนะการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดี หลักการพื้นฐานของรัฐธรรมนูญสาธารณรัฐฝรั่งเศส คือ

1. อำนาจอธิปไตยเป็นของชาติและของประชาชน โดยรวมแนวคิด 2 แนวคิดไว้ด้วยกัน
2. รับรองสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนและกลุ่มบุคคล
3. แบ่งแยกอำนาจบริหารกับรัฐสภา
4. ความเป็นอิสระของฝ่ายตุลาการ โดยประธานสภาตุลาการชั้นสูงมีอำนาจแต่งตั้งกรรมการสภาตุลาการ และสภาตุลาการชั้นสูงเป็นผู้เสนอชื่อผู้สมควรได้รับแต่งตั้งเป็นตุลาการ
5. ระบบทวิภาคของสถาบันทางการเมือง

5.1 ทวิภาคของฝ่ายบริหาร คือ มีผู้มีอำนาจสั่งการ 2 คน ได้แก่ ประธานาธิบดีและรัฐบาล โดยประธานาธิบดีไม่ต้องรับผิดชอบทางการเมืองต่อรัฐสภา แต่ต้องรับผิดชอบต่อกฎหมาย หากปฏิบัติหน้าที่อันเป็นการทรยศต่อชาติอย่างร้ายแรงตามคำพิพากษาของศาลยุติธรรมสูงสุด ส่วนรัฐบาลและนายกรัฐมนตรีต้องรับผิดชอบต่อรัฐสภา โดยประธานาธิบดีแต่งตั้งนายกรัฐมนตรี และสภาผู้แทนราษฎรอาจรอลงมติไม่ไว้วางใจก็ได้ ต่อมารัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ค.ศ. 1962 ให้ประธานาธิบดีมาจากการเลือกตั้งโดยตรง ประธานาธิบดีแต่งตั้งและปลดนายกรัฐมนตรีและหากสภาผู้แทนราษฎรลงมติไม่ไว้วางใจรัฐบาล นายกรัฐมนตรีต้องยื่นใบลาออกของตนและรัฐมนตรีต่อประธานาธิบดี

5.2 สภาคู่ มีสภาผู้แทนราษฎรมาจากการเลือกตั้งโดยตรง และวุฒิสภามาจากการเลือกตั้งโดยอ้อม สองสภามีอำนาจไม่เท่าเทียมกัน รัฐบาลไม่ต้องรับผิดชอบต่อวุฒิสภาและไม่มีอำนาจยุบวุฒิสภา สภาผู้แทนราษฎรมีสิทธิพิจารณาเห็นชอบร่างกฎหมายก่อน จากนั้นวุฒิสภาจึงจะมีสิทธิพิจารณา

6. ปฏิเสธหลักอำนาจของรัฐสภาที่ไม่มีจำกัด รัฐธรรมนูญกำหนดขอบเขตการตรารัฐบัญญัติว่า รัฐบัญญัติบางเรื่องกำหนดได้ในรูปแบบเป็นกฎเกณฑ์ (les regles) บางเรื่องกำหนดได้ในรูปแบบเป็นหลักการที่สำคัญ (les principes fondamentaux) บางเรื่องกำหนดได้ในรูปแบบเป็นเป้าหมาย (les objectifs) และฝ่ายบริหารมีอำนาจตรากฎเกณฑ์ขยายเพิ่มเติมได้ (les reglements subordonnes a la loi) ศาลไม่มีอำนาจพิจารณากฎหมายที่ได้รับการลงประชามติว่าขัดรัฐธรรมนูญหรือไม่ แต่สภาแห่งรัฐ (le Conseil d'Etat) มีอำนาจควบคุมความชอบด้วยกฎหมายที่ออกโดยประธานาธิบดีและฝ่ายบริหาร (เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์ : 53-64)

อธิปไตยในพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าตรัสใน “อธิปไตยสูตร” ดังนี้

[479] ดุกรภิกษุทั้งหลาย อธิปไตย 3 อย่างนี้ 3 อย่างเป็นไฉน คืออตตอธิปไตย 1 โลกาธิปไตย 1 ธรรมาธิปไตย 1 ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็อตตอธิปไตยเป็นไฉน ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้..... เธอทำตนเองแลให้ใหญ่ แล้วละอกุศล เจริญกุศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าอตตอธิปไตยฯ

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็โลกาธิปไตยเป็นไฉน ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้..... เธอทำโลกให้ใหญ่ แล้วละอกุศล เจริญกุศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าโลกาธิปไตย

ดุกรภิกษุทั้งหลาย ก็ธรรมาธิปไตยเป็นไฉน ดุกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้..... เธอทำธรรมนั้นแหละให้ใหญ่ แล้วละอกุศล เจริญกุศล ละกรรมที่มีโทษ เจริญกรรมที่ไม่มีโทษ บริหารตนให้บริสุทธิ์ ดุกรภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่าธรรมาธิปไตย ดุกรภิกษุทั้งหลาย อธิปไตย 3 อย่างนี้แลฯ (พระไตรปิฎก เล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทก-ติกนิบาตร)

อธิปไตยสูตรสามารถอธิบายความหมายทางโลก ดังนี้ อธิปไตยหรือความเป็นใหญ่ โดยนัยแห่งคำสอนในศาสนาพุทธมีอยู่ 3 ประการคือ

1. โลกาธิปไตย หมายถึง การถือกระแสนโลกเป็นใหญ่ และโลกในที่นี้หมายถึงคน จะเห็นได้ในคำสอนของพระพุทธองค์ที่ตรัสว่า โลกคือหมู่สัตว์ ดังนั้นโลกาธิปไตยตามความหมายนี้เทียบได้กับว่า ประชาธิปไตยที่ถือคนส่วนใหญ่เป็นหลัก

2. อตตอธิปไตย หมายถึง การถือตัวเองเป็นใหญ่ โดยไม่นำพาวาคนอื่นจะเห็นเป็นอย่างไร จึงน่าจะเทียบได้กับคำว่า เผด็จการ

3. ธรรมาธิปไตย หมายถึง ถือความถูกต้องเป็นใหญ่ อันถือได้ว่าเป็นหัวใจที่ปรากฏอยู่ได้ทั้งในโลกาธิปไตย และอตตอธิปไตย เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในการกำกับให้ผู้กระทำไม่ว่าจะถือโลกเป็นใหญ่ตามข้อ 1 หรือถือตัวเองเป็นใหญ่ตามข้อ 2 ดำรงอยู่ได้โดยที่ผู้คนในสังคมยอมรับ ในทางตรงกันข้าม ถ้าไม่มีธรรมาธิปไตยกำกับไม่ว่าจะเป็นโลกาธิปไตย หรืออตตอธิปไตย ที่มีอำนาจล้นฟ้าแค่ไหนถึงจุดหนึ่งแล้วก็ต้องมีอันพังทลายลง เพราะผู้คนในสังคมมองเห็นภัยและลุกขึ้นมาต่อต้านพร้อมกัน

โดยนัยแห่งอธิปไตย 3 ประการดังกล่าวข้างต้น พระพุทธองค์ได้ตรัสสอนเกี่ยวกับการกระทำของมนุษยว่าเกิดขึ้นด้วยอำนาจแห่งอธิปไตย 3 ประการนี้ ประการใดประการหนึ่ง ทั้งในส่วนที่เป็นกุศลธรรม และอกุศลธรรม เช่น คนทำดีเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ หรือในทางกลับกัน คนทำชั่วเพราะเห็นตามคนส่วนใหญ่ โดยไม่พินิจพิจารณาว่าที่คนส่วนใหญ่ทำนั้นถูกหรือผิด

จากนัยแห่งประชาธิปไตย 3 ประการดังกล่าวข้างต้น เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การปกครองไม่ว่าจะอยู่ในลักษณะของโลกาธิปไตย หรืออตตอธิปไตย หรือพูดง่ายๆ ในภาวะปัจจุบันก็คือ ไม่ว่าจะอยู่ในรูปแบบประชาธิปไตยหรือเผด็จการ ถ้าผู้นำขาดหลักของธรรมาธิปไตยแล้ว ก็จะก่อความทุกข์ความเดือดร้อนให้แก่ผู้ได้ปกครองทั้งสิ้น (www.br.ac.th/elearning/social/jitraporn/Buddhism%20%20M6/unit5_2_1_7.html)

บทวิเคราะห์

ตั้งยกตัวอย่างการปกครองระบอบประชาธิปไตยของประเทศสหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร และสาธารณรัฐฝรั่งเศส ซึ่งนำการปกครองระบอบนี้มาใช้ยาวนาน ผ่านประสบการณ์ที่ท้าทายมาอย่างโชกโชนถึงกับมีสงครามกลางเมืองจับอาวุธประหัตประหารกัน แต่ยังคงดำรงรักษาระบอบประชาธิปไตยไว้ได้ แม้มีความหลากหลายในรูปแบบตามบริบทของแต่ละประเทศ แต่พอสรุปหลักการแห่งประชาธิปไตยไว้ได้ ดังนี้

1. ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย จากหลักการพื้นฐานที่ว่ามนุษย์เป็นเจ้าของชีวิตตนเอง มีเสรีภาพที่จะดูแลตนเอง เมื่อมาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นสังคม ความเป็นเจ้าของชีวิตและความมีเสรีภาพยังคงดำรงอยู่ แม้ทฤษฎีการปกครองบางทฤษฎี เช่น ทฤษฎีสัญญาประชาคม กล่าวว่า การที่มนุษย์มาอยู่ร่วมกันเป็นชุมชนเป็นสังคม มนุษย์สัญญาว่าตนยอมสละเสรีภาพบางส่วนให้แก่ชุมชนและสังคม อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่ามนุษย์มาอยู่ร่วมกับผู้อื่นตามธรรมชาติของความรัก คือ รักคนที่เราอยู่ร่วมด้วย และความรักนี้เองทำให้มนุษย์ยอมทำอะไรหลายอย่างที่ไม้อาจตามใจตนเองได้ เสาหลักของประชาธิปไตยจึงมี 3 ประการ คือ เสรีภาพ (Liberty) เสมอภาค (Equity) และภราดรภาพ (Fraternity) คือ ความรักกันฉันพี่น้อง

2. สังคมต้องมีผู้จัดการดูแลความสงบเรียบร้อยและผลประโยชน์ต่างๆ โดยผู้จัดการนี้ต้องได้รับการมอบอำนาจจากประชาชน ความหลากหลายในรูปแบบของประชาธิปไตยจึงเกิดขึ้น ทั้งวิธีการมอบอำนาจ ลักษณะของการจัดการ ลักษณะของผู้จัดการ และวิธีการจัดการ

3. ลักษณะการจัดการสังคมขนาดใหญ่มีภารกิจ 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร และฝ่ายตุลาการ ความหลากหลายในภารกิจแต่ละฝ่ายต่างๆ กันไปในแต่ละประเทศ หลักการสำคัญ คือ

3.1 ฝ่ายนิติบัญญัติ มีภารกิจออกกฎหมายให้สมาชิกในสังคมปฏิบัติ

3.2 ฝ่ายบริหาร มีภารกิจนำกฎหมายไปบังคับใช้ให้ตรงตามเจตนารมณ์ บังเกิดเป็นความสงบเรียบร้อยและผลประโยชน์ของสังคม

3.3 ฝ่ายตุลาการ มีภารกิจพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เมื่อมีสมาชิกซึ่งหมายรวมทั้งปัจเจกชนและผู้จัดการดูแลสังคมด้วย กระทำการอันฝ่าฝืนต่อกฎหมาย

4. ภารกิจและผู้จัดการภารกิจแต่ละฝ่ายต้องแยกกันทำหน้าที่เป็นอิสระ ในขณะที่เดียวกันต้องมีการคานอำนาจกันอย่างสมดุล ความหลากหลายในรูปแบบการคานอำนาจจึงเกิดขึ้น ซึ่งแต่ละประเทศต้องแสวงหาความสมดุลในบริบทของตน ยิ่งกว่านั้นความสมดุลมีลักษณะเป็นพลวัตผันแปรไปตามความเป็นพลวัตของบริบทด้วย

5. ท่ามกลางความหลากหลายของรูปแบบและความผันแปรเป็นพลวัต มีสิ่งหนึ่งที่ค่อนข้างคงทนยืนยง นั่นคือ คุณธรรมของมนุษย์และคุณธรรมของการอยู่ร่วมกัน ที่เราเรียกว่า หลักนิติธรรม (Rule of Law) เนื่องจากคุณธรรมนี้เป็นเครื่องรักษาความเป็นมนุษย์และเป็นเครื่องรักษาสังคม หากปราศจากคุณธรรมมนุษย์ก็ไม่ต่างจากสัตว์ และสังคมจะสูญสลายไม่อาจอยู่ร่วมกันได้ หลักนิติธรรมนี้จึงครอบงำการปกครอง ภารกิจและผู้จัดการดูแลภารกิจต่างๆ ไว้ทั้งสิ้น ซึ่งน่าจะตรงกับธรรมาธิปไตยในพระพุทธศาสนานั่นเอง

หลักการดังกล่าวข้างต้นถือเป็นลักษณะร่วมของประชาธิปไตย หากจะเรียกว่าประเทศของตนปกครองในระบอบประชาธิปไตยต้องมีหลัก 5 ประการนี้ เป็นหลักการปกครองประเทศ แต่ความ

หลากหลายในรูปแบบและความผันแปรเป็นพลวัตทำให้เกิดความสับสนแก่ผู้ขาดความเข้าใจและไม่
ยึดมั่นในหลักการ ประเทศที่สร้างเสถียรภาพทางการปกครองและนำไปสู่เสถียรภาพทางสังคมและ
เศรษฐกิจได้ คือ ประเทศที่สามารถยอมรับความแตกต่างและความผันแปรของรูปแบบ ซึ่งจะทำให้
ประเทศนั้นสามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับบริบทของชาติตนได้ต่อไป

บรรณานุกรม

1. อมร รักษาสัตย์ , ศาสตราจารย์ ดร. , ประชาธิปไตย : อุดมการณ์ หลักการและแบบอย่างการปกครองหลายประเทศ , สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , พิมพ์ครั้งที่ 2 , 2543.
 2. สมบัติ อารังชญวงค์ , ศาสตราจารย์ ดร. , การเมืองอเมริกา , สำนักพิมพ์เสมาธรรม , พิมพ์ครั้งที่ 4 , 2545.
 3. สมบัติ อารังชญวงค์ , ศาสตราจารย์ ดร. , การเมืองอังกฤษ , สำนักพิมพ์เสมาธรรม , พิมพ์ครั้งที่ 4 , 2546.
 4. เกรียงไกร เจริญนาวัฒน์ , ระบบการเมืองการปกครองฝรั่งเศส , สำนักพิมพ์สยามศิลป์การพิมพ์ , พิมพ์ครั้งที่ 1 , 2543.
 5. พระไตรปิฎก เล่มที่ 20 พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 12 อังคุตตรนิกาย เอก-ทุก-ติกนิบาตร.
 6. www.br.ac.th/elearning/social/jitraporn/Buddhism%20%20M6/unit5_2_1_7.html
-